

02/20

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS) –
scientific journal of legal sciences founded
by University of Göttingen (Germany)
with the purpose of knowledge sharing between
Western and Eastern Europe.

Publisher:

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht,
Georg-August-Universität Göttingen

Editorial board:

Prof. Dr. **Toma Birmontienė**, Professorin am Laboratorium für Menschenrechte, Institut für öffentliches
Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Prof. Dr. habil. **Sabina Grabowska**, University of Rzeszow (Polen)

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht,
Georg-August-Universität Göttingen

Prof. Dr. habil. **Joanna Marszalek-Kawa**, Nicolaus Copernicus University (Polen)

Prof. Dr. **Roman Melnyk (Schriftleitung)**, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Nationale Taras-Schewtschenko-
Universität Kiew (Ukraine)

Dr. jur. **Bernhard Schloer**, DAAD-Langzeitdozent, Nationale Taras-Schewtschenko-Universität Kiew (Ukraine)

Dr. **Agne Tvaronaviciene**, Postdoc am Laboratorium für Mediation und nachhaltige Konfliktlösung,
Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Partners

Netzwerk Ost-West

Rechtsdialog.org

www.uni-goettingen.de/reos

02/2020

ISSN 2199-6245

ReOS 02 / 2020

Inhaltsverzeichnis

Features of the legal regime of property of enterprises of religious organizations <i>Bochkov Pavel</i>	4
Constitutional and legal restrictions of rights humans in a pandemic condition <i>Brezina Tetiana</i>	8
Legal regulation of the use of civil drone aerial vehicles: ICAO standards and practice of Ukraine <i>Grygorov Oleksandr</i>	14
Theoretical issues of personal data protection: problems of essence and legal regulation <i>Zaiats Nataliya</i>	18
Separate body substances, stored for personal use – part of the heritage or not? <i>Kvit Nataliia</i>	23
Cyclicity as the methodological basis for legal forecasting <i>Kopytkov Vladyslav</i>	28
International cooperation of Ukraine in the field of functioning of the institute of judicial protection of intellectual property rights through the performance of obligations <i>Kuryava Viktoriya</i>	33
Some issues of contractual regulation of transportation and handling of goods in containers in direct mixed connection <i>Melnyk Alisa</i>	37
Expert on issues of law in civil proceedings of Ukraine <i>Minchenko Raisa</i>	42
Non-contractual liability of event organisers, sports organisations and owners of sports facilities <i>Oblakova Olena</i>	47
Doctrinal interpretation of fiscal sanctions structure in tax and customs legislation of Ukraine <i>Punda Oleksandr, Khoma Valerii</i>	52
The concept and features of criminal procedural sanctions <i>Soproniuk Oleksandr</i>	57
Imam Sadiq's legal doctrine of the sources of law <i>Tahiev Akif</i>	62
Drawback in the subject matter as a kind of subjective person's attitude to the objective features of a crime: types and criminal significance <i>Terpeliuk Yegenyi</i>	67
Procedure of conduct the on-site inspection in criminal proceedings <i>Tymoshuk Vasyl</i>	72
Prospects for the introduction of a family mediation institute in Ukraine: the experience of the Kingdom of Spain <i>Tsemko Sophia</i>	77
Legal basis for the transfer of ownership of land in Ukraine on competitive terms <i>Shcherbyak Yuliya</i>	81

Expert on issues of law in civil proceedings of Ukraine

Minchenko Raisa

*Doctor of Law, Professor,
Honoured Lawyer of Ukraine,
Head of Public organisation «Legal Dimension», Ukraine*

The introduction of such a procedural subject as a legal expert into the legal proceedings of Ukraine seems to be intended to legalize and to some extent regulate the existing practice of providing various types of scientific legal opinions, legal expert opinions, etc. to the court. However, it should be noted that the legal regulation of this issue is not yet perfect.

This scientific article explores the issue of participation of a legal expert in the civil process of Ukraine, legal regulation of the admission of a legal expert to the litigation and its legal expert report. A legal expert is compared with the *amicus curiae* legal institute, which is quite common in Europe and in the USA.

The parties in Ukrainian civil proceedings are entitled to submit to the court the expert opinion in the field of law in respect of (1) applying the analogy of law; (2) the content of the rules of foreign law in accordance with their official or generally accepted interpretation, practice and doctrine in the relevant foreign state.

The author distinguishes legal experts from other experts that can impact on the outcome of the proceedings. It is compared and concluded that a legal expert report cannot contain an assessment of evidence, indications of the reliability or unreliability of evidence, the advantages of some evidence over the others, and therefore it bears a consultative character and does not bound the judge in the decision-making process.

The author discusses whether it is viable to introduce a possibility to engage an expert institution or scientific institution to provide a legal report seeing that the more specialists involved in solving a complex legal issue, the more likely it is to find the most optimal solution. It is also proposed for a judge to be entitled to order for legal expertise himself, not only on the basis of the party's application.

Overall, the need to expand the possibilities of using *amicus curiae* institute in Ukrainian legal proceedings is emphasized. A number of proposals have been formulated to improve the provisions of procedural law, which determine participation of a legal expert in the civil process in order to bring him closer to *amicus curiae*.

Експерт із питань права у цивільному судочинстві України**Мінченко Раїса Миколаївна**

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
голова ГО «Правовий вимір», Україна*

Вступ

Ще з часів давньоримського права відомий принцип *jura novit curia*, що в перекладі означає «суд знає право» або «суд знає закон». Як справедливо відзначається в юридичній літературі, зміст даного принципу включає такі елементи: 1) суд знає право; 2) суд здійснює самостійне дослідження норм права безвідносно до посилання сторін на них; 3) суд самостійно застосовує право до фактичних обставин, повідомлених суду сторонами¹.

Наведене означає, що в усіх випадках саме суд остаточно визначає, яка саме правова норма та яким чином підлягає застосуванню у конкретній ситуації. При цьому неправильна юридична кваліфікація учасниками справи спірних правовідносин не звільняє суд від обов'язку застосувати для вирішення

спору належні приписи юридичних норм². Наприклад, Велика Палата Верховного Суду відзначила у п. 7.43 Постанови у справі № 924/1473/15, що суд, з'ясувавши під час розгляду справи, що сторона або інший учасник судового процесу на обґрунтування своїх вимог або заперечень посилалися не на ті норми, котрі фактично регулюють спірні правовідносини, самостійно здійснює правильну правову кваліфікацію останніх та застосовує у прийнятті рішення саме такі норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини³. Подібним чином даний принцип застосовується й Європейським судом з прав людини, який не вважає себе зв'язаним юридичною кваліфікацією обставин справи, наведеною сторонами (наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини у справі

¹ Терентьева Л.В. Общеправовая презумпция *jura novit curia* и отраслевая презумпция *jura aliena novit curia* международного гражданского процесса. *Право*. 2018. № 3. С. 195–213.

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2019 р. у справі № 265/6582/16-ц, провадження № 14-17цс19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86310215>.

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 червня 2019 р. у справі № 924/1473/15, провадження № 12-15цс19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83025253>.

«Скоппола проти Італії (№ 2)» (Scoppola v. Italy) (№ 2) від 17 вересня 2009 р., скарга № 10249/03, § 54⁴; Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пауел та Райнер проти Сполученого Королівства» (Powell and Rayner v. the United Kingdom) від 21 лютого 1990 р., скарга № 9310/81, § 29⁵ та ін.).

Однак не даремно ціла низка науковців уважає сентенцію *jura novit curia* не принципом, а презумпцією^{6,7}, тобто припущенням, визнаючи можливість винятків із даного правила.

Правова система кожної країни постійно розвивається та ускладнюється, а обсяг нормативно-правових актів та судової практики збільшується. Водночас відбувається процес деталізації правового регулювання в окремих галузях права, що поглиблює специфіку юридичних знань у сферах земельних відносин та будівництва; фінансів, податків та бухгалтерського обліку; інтелектуальної власності, корпоративного права та міжнародних контрактів; Інтернет-маркетингу, Інтернет-банкінгу та електронної комерції тощо. Невпинний розвиток технологій та глобалізація ринків лише прискорює ці процеси, тому навіть в умовах існуючої спеціалізації судів у суддів не завжди є можливість досягнути всі нюанси правового регулювання тих чи інших питань та вникнути у специфіку тієї чи іншої діяльності настільки, щоб ухвалити виважене рішення, яке б надавало дійсно ефективний судовий захист порушеного права.

Необхідно враховувати й постійно зростаюче навантаження суддів, тоді як деякі судові справи потребують обробки й аналізу великої кількості інформації та залучення вузькоспеціалізованих фахівців у сфері права і застосування міждисциплінарних підходів до вирішення складних питань правозастосування.

Окрім того, не можна ігнорувати світові глобалізаційні процеси, які призводять до збільшення випадків застосування судами положень іноземного законодавства. Виклики, які стоять перед сучасними судьями, стають усе серйознішими, а юридичні питання – складнішими.

Усе вищезазначене зумовлює необхідність у деяких випадках надання юридичної допомоги не лише сторонам у справі, а й суду. Незважаючи на те що дане питання вже давно обговорюється в юридичних колах, досі чинне законодавство не передбачає

та навіть забороняє суду ставити перед експертом будь-які питання правового характеру (п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.1997 № 8).

Водночас поступово у вітчизняну судову систему внаслідок її реформування інтегруються механізми, завдяки яким судді можуть отримувати допомогу у вирішенні правових питань. Так, одним із перших таких нововведень було створення науково-консультативної ради при Верховному Суді України, завдяки плідній роботі науковців якої підвищилася науковості рішень найвищої судової інстанції в державі.

Ще одним кроком у даному напрямі стало запровадження в судовому процесі нового суб'єкта – експерта з питань права. Участь даного процесуального суб'єкта нерідко та небезпідставно порівнюють з інститутом *amicus curiae* (у перекладі з латини – «друг суду») ^{8,9}, який здавна використовується у судочинствах країн Європи та США та найбільшого поширення отримав у країнах системи *common law*. Наприклад, у Великій Британії, як свідчить статистика, у 40% справ, що розглядаються Верховним Судом, залучаються «друзі суду» ¹⁰. Не нехтує користуватися допомогою *amicus curiae* й Європейський суд з прав людини, який у конкретних справах, зокрема, посилався на думку Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) саме у статусі *amicus curiae* ¹¹. Така можливість передбачена Правилom 44 Регламенту Європейського суду з прав людини. На резюме *amicus curiae* даної авторитетної організації посилався у своєму рішенні й Конституційний Суд України ¹². Ще одним органом Ради Європи, який час від часу виступає в ролі *amicus curiae* за запитами конституційних та верховних судів країн-членів, є БДПЛ (Бюро з демократичних інститутів та прав людини). Нерідко беруть на себе дану функцію й інші неурядові організації.

Питання участі в судовому процесі експерта з питань права поки що є малодослідженим у вітчизняній юридичній науці. Окремі питання даної проблематики піднімалися у працях деяких науковців та юристів-практиків, серед яких: І. Бутирська, О. Карамаза, О. Константи́й, В. Круковес, Д. Кушерець, Н. Погорецька, А. Ребриш, Б. Ребриш, М. Шепітько та ін. Однак актуальність теми участі

⁴ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Скоппола проти Італії (№ 2)» (Scoppola v. Italy) (№ 2) від 17 вересня 2009 р. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-94135>.

⁵ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пауел та Райнер проти Сполученого Королівства» (Powell and Rayner v. the United Kingdom) від 21 лютого 1990 р. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-57622>.

⁶ Логинов А.С. Правовые презумпции и технико-юридические особенности их реализации в процессе применения права. *Юридическая техника*. 2010. № 4. С. 322–326.

⁷ Терентьева Л.В. Общеправовая презумпция *jura novit curia* и отраслевая презумпция *jura aliena novit curia* международного гражданского процесса. *Право*. 2018. № 3. С. 195–213.

⁸ Константи́й О.В. *Amicus curiae* в административном судочинстві України: проблеми впровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 97–100.

⁹ Погорецька Н.В. Проблемні питання встановлення змісту іноземного права. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2015. № 1(11). URL : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pnvzip.pdf>.

¹⁰ Евсеев А. Нужны ли Украине лоббисты в судах? URL : <https://blog.liga.net/user/aevseev/article/24361>.

¹¹ Майер Ж. Щодо ролі судової системи у виконанні рішень Європейського суду з прав людини. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 6(202). С. 48.

¹² Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 р. № 4-п/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 62. Ст. 2160.

в судовому процесі експерта з питань права та його порівняння з інститутом *amicus curiae* не можна вважати вичерпаною.

Мета статті – надання оцінки ефективності правового регулювання участі у цивільному процесі України експерта з питань права та його порівняння з традиційним правовим інститутом країн західної демократії *amicus curiae*.

Виклад основного матеріалу

Друг суду (*amicus curiae*) – це втручання третьої сторони, яка не є учасником правових дій. Ця третя сторона намагається використати суд як трибуну, щоб підкреслити пункти закону, які в іншому разі не братимуться до уваги. Як правило, третя сторона надає до уваги суду письмову аналітичну довідку. Порівняно з позовом мета втручання експертного висновку – не сперечатися з певним результатом справи, а пред'явити нейтральний правовий висновок, більш докладно роз'яснюючи застосування національних і міжнародних правових норм у правових питаннях¹³.

Не варто плутати *amicus curiae* з третьою особою як процесуальним суб'єктом, адже треті особи вступають у судовий процес для захисту власних юридичних інтересів, тоді як *amicus curiae*, як правило, діють у суспільних інтересах, які поширюються далеко за межі однієї конкретної справи. В юридичній літературі справедливо відзначають, що залучення *amicus curiae* у судовий процес особливо важливе з погляду стратегічної тяжби на захист суспільних інтересів, у справі захисту порушених прав людини, що має великий суспільний резонанс у даній справі¹⁴.

Усі дослідники сходяться на думці, що *amicus curiae* має бути незалежним від сторін спору¹⁵ та не повинен мати жодної особистої заінтересованості в результаті розгляду судової справи, у якій він надає висновок¹⁶. Запровадження інституту *amicus curiae* вирішує не тільки проблему громадського представництва під час здійснення правосуддя, а й є джерелом додаткової інформації для суду¹⁷.

У радянському цивільному процесі такого суб'єкта, як *amicus curiae*, не існувало, натомість

було запроваджено можливість залучення або вступу в судовий процес органів державної влади для надання висновків у справі на виконання своїх повноважень. Як влучно відзначив із цього приводу А.Р. Султанов, законодавець визначив як друзів суду лише державні органи¹⁸. Вказані процесуальні суб'єкти передбачені й чинним цивільним процесуальним законодавством України (ч. 6 ст. 56 ЦПК). Висновок органів державної влади чи місцевого самоврядування складається на основі аналізу відповідним органом фактичної та юридичної сторони справи й є дуже подібним до *amicus curiae* brief за тієї лише відмінності, що як *amicus curiae*, як правило, виступають неурядові організації, що не мають жодної заінтересованості у конкретній справі, тоді як органи державної влади чи місцевого самоврядування, здійснюючи управлінські владні функції у відповідній сфері, все ж є менш безсторонніми та є інститутами держави, а не громадянського суспільства.

Уведення у судочинство такого процесуального суб'єкта, як експерт із питань права, як убачається, призване легалізувати та певною мірою впорядкувати вже існуючу практику надання до суду різного роду наукових правових висновків, висновків юридичних експертиз тощо. Однак слід відзначити, що правове регулювання цього питання наразі не є досконалим.

Відповідно до ст. 114 ЦПК, учасники справи мають право подати до суду висновок експерта у галузі права щодо:

- 1) застосування аналогії закону чи аналогії права;
- 2) змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі.

Висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, указівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 73 ЦПК, як експерт із питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом¹⁹.

Як убачається з наведених положень процесуального закону, законодавець значно звузив як перелік осіб, які можуть надавати *amicus curiae* brief у вітчизняному цивільному судочинстві, так і коло питань, які можуть підніматися у ньому.

¹³ Самуоліте Й., Хоффман Д. Рекомендації з підготовки експертного антидискримінаційного висновку (*Amicus Curiae*) для судів. Київ, 2017. С. 5.

¹⁴ Блохин П.Д. О спорных моментах в понимании института *amicus curiae* и его возможного облика в российском конституционном судопроизводстве. *Сравнительное конституционное обозрение*. 2015. № 1. С. 131.

¹⁵ Каменкова Л., Мирчук М. Институт *amicus curiae* в международном и национальном судопроизводстве, а также в деятельности экономического суда СНГ. *Юстиция Беларуси*. 2016. № 5. С. 28.

¹⁶ Богданди А. фон, Венке И. К вопросу о власти международных судов: Исследование международной публичной власти и ее демократического обоснования. *Дайджест публичного права*. 2013. Вып. 2. С. 97.

¹⁷ Гамбарян А.С. Институт *Amicus Curiae* как средство обеспечения эффективности судебной политики Республики Армения. URL : <https://www.iaaj.net/node/1323>.

¹⁸ Султанов А.Р. *Amicus curiae* – друг суда и российское судопроизводство. *Арбитражный и гражданский процесс*. 2011. № 6. URL : <https://center-bereg.ru/o2330.html>.

¹⁹ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №№ 40–42. Ст. 492.

Експертом із питань права у цивільному судочинстві може виступати лише особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Дослідники слушно зауважують, що сьогодні експерти з питань права не вносяться до жодного реєстру, не атестуються, їхня діяльність не ліцензується, до їх працевлаштування чи трудового стажу жодних вимог не встановлено, а отже, будь-який юрист зі ступенем кандидата чи доктора наук вправі займатися такою діяльністю, якщо його авторитет та досвід визнаються хоча б одним з учасників процесу і суд ухвалою долучає його до участі в процесі²⁰. Очевидно, що науковий ступінь має бути саме у тій сфері, у якій надається експертний висновок. Наявність наукового ступеня повинна гарантувати певний рівень професійної підготовки такого експерта, а отже, й достовірності тих відомостей, які містяться у висновку.

При цьому виникає питання, чи може висновок у галузі права бути підготовлений групою експертів. Як убачається, для цього немає жодних перешкод за умови, що всі ці експерти відповідають вимогам, передбаченим законом. Так, наприклад, ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 12 лютого 2020 р. у цивільній справі було залучено двох експертів із питань права²¹.

В юридичній літературі було підняте слушне питання про те, як бути суду, якщо два або більше експертів із питань права, які володіють науковим ступенем та є визнаними фахівцями в галузі права, нададуть протилежні висновки щодо оцінки одного й того ж юридичного факту²². Як убачається, незважаючи на те що висновок експерта з питань права не є доказом, до нього мають бути застосовані ті самі правила щодо вільної оцінки судом. Тобто жоден із таких висновків не повинен мати для суду заздалегідь установлені сили незалежно від того, чи підготовлений він кандидатом або доктором наук чи навіть академіком. Суд оцінює їх зміст за внутрішнім переконанням, не надаючи переваги за зовнішніми ознаками (авторитетом експерта чи організації, які його надали).

Слід підтримати норму закону про те, що висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду (ч. 1 ст. 115 ЦПК²³). Незважаючи на подібність назви, перед експертом із питань права стоять зовсім інші завдання, ніж перед судовим експертом.

Споріднює їх лише необхідність застосування спеціальних знань. Однак якщо судовий експерт надає суду фактичну інформацію, тобто доповнює знання суду про обставини справи, то завдання експерта з питань права знаходиться в іншій площині: він надає обставинам справи юридичну оцінку, тобто характеризує, роз'яснює лише питання права, не втручаючись у питання факту. Тому його висновок за своєю суттю не може вважатися доказом. Те, що висновок експерта у галузі права не є обов'язковим для суду, є важливою ознакою незалежності суду, адже як у питаннях факту, так і у питаннях права останнє слово завжди повинне залишатися за судом.

На жаль, закон не передбачає можливості надходження висновків у галузі права від юридичних осіб, зокрема неурядових організацій, не надає таким організаціям права у найбільш резонансних справах самостійно пропонувати суду свою допомогу у вирішенні складних проблем правозастосування та не уповноважує суд за власною ініціативою звертатися до визнаних фахівців у галузі права, провідних юридичних університетів чи авторитетних неурядових організацій із проханням щодо надання *amicus curiae* brief, адже чим більше фахівців залучено до вирішення складного юридичного питання, тим більше шансів віднайти найбільш оптимальне його вирішення.

Не варто остерігатися звинувачень на адресу судів у браку фаховості. Кожен навіть висококласний та досвідчений спеціаліст інколи потребує допомоги. Скоріше нездатність фахівця визнати свою неспроможність самостійно вирішити якусь проблему та запросити допомогу свідчить про його професійну незрілість. Не слід шукати у цьому й ознак впливу на незалежність суддів, тому що висновок експерта у галузі права не є обов'язковим для суду. У кожному окремому випадку суд сам вирішує, чи залучати відповідну особу як експерта з питань права та чи приймати його висновок до уваги під час ухвалення судового рішення, адже, як відзначив Верховний Суд, виклик експерта з питань права за заявою учасників справи є правом, а не обов'язком суду²⁴.

Вищезазначене дещо віддаляє правове регулювання участі в судочинстві експерта з питань права від традиційного розуміння *amicus curiae*, замінюючи захист важливого суспільного інтересу, вирішення фундаментальних та резонансних правових проблем виконанням утилітарної функції роз'яснення суду вимог іноземного законодавства та надання допомоги в усуненні прогалин правового регулювання окремих питань шляхом застосування аналогії права чи закону. Не заперечуючи проти важливості такої роботи, слід усе ж таки наголосити на необхідності розширення можливостей використання *amicus curiae* brief у вітчизняному судочинстві.

²⁰ Поліводський О. Експерт у галузі права: новела процесуального законодавства чи усталена практика, закріплена в законі? URL : <http://www.lawfirmsofiya.kiev.ua/ua/news/269.html>.

²¹ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 12 лютого 2020 р. у справі № 757/59510/19-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88195055>.

²² Шепітько М.В. Про процесуальний статус судового експерта та експерта з питань права. *З нагоди 100-річчя від дня народження професора М.В. Салтєвського* : зб. матеріалів круглого столу, м. Харків, 30 жовтня 2017 р. / відп. за вип. В.Ю. Шепітько. Харків : Право, 2017. С. 76.

²³ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №№ 40–42. Ст. 492.

²⁴ Постанова Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 20 лютого 2020 р. у справі № 824/168/19, провадження № 61-22044ав19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87888082>.

Роль «друга суду» не зводиться до експертної діяльності, яка за своїм визначенням є об'єктивною і неупередженою. Навпаки, «друг суду» виконує важливу функцію вираження думки тієї чи іншої частини суспільства по тих важливих, суспільно значущих питаннях, які є предметом судового розгляду²⁵. Звичайно, цієї функції експерт із питань права нині жодним чином не виконує.

Висновки

Таким чином, можна позитивно оцінити появу в українському цивільному судочинстві такого суб'єкта, як експерт із питань права, який надає суду допомогу у вирішенні складних питань правозастосування, якщо під час вирішення справи у суду

є потреба застосувати норми іноземного законодавства або усунути прогалини у правовому регулюванні суспільних відносин шляхом застосування аналогії закону чи аналогії права. Однак слід констатувати, що правове регулювання порядку участі в судовому процесі експерта з питань права дещо звужує його можливості порівняно з традиційним для країн західної демократії інститутом *amicus curiae*, який передбачає можливість залучення до судового процесу більш широкого кола осіб та вирішення значно ширшого кола питань. У зв'язку із цим пропонуємо закріпити у процесуальному законодавстві можливість надання висновків у галузі права не лише фізичним особам, а й неурядовим організаціям (за умови, звичайно, що особи, які готуватимуть висновки, відповідатимуть вимогам, які пред'являються законом до експерта з питань права), а також зняти існуючі обмеження щодо кола правових питань, які можуть бути висвітлені у таких висновках або принаймні розширити коло цих питань.

²⁵ Вайпан Г. Мнение юриста Института Григория Вайпана: «Друг суда» (*amicus curiae*) в российском конституционном судебном процессе: кто он такой и зачем он нужен? URL : https://zakon.ru/blog/2015/5/28/mnenie_yurista_instituta_grigoriya_vajpana_drug_suda_amicus_curiae_v_rossijskom_konstitucionnom_sude.